

นิยามทางการเมืองของ พระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชกาลที่ ๖*

ศิรส ดาบเพบส์**

พิธีกรรมเป็นเครื่องมือทางการเมืองประเภทหนึ่งที่สามารถใช้สร้าง สนับสนุน และแสดงออกถึงความสำคัญและอำนาจของผู้ปกครอง งานวิจัยของนักวิชาการด้านมานุษยวิทยา สังคมวิทยา และประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองในทุกระดับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เข้าใจบทบาทและความสำคัญของพิธีกรรมในการสร้างภาพลักษณ์และอำนาจทางการเมืองของผู้ปกครองเป็นอย่างดี^๑ พิธีกรรมเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เชื่อมโยงผู้ปกครองกับประชาชน พิธีกรรมสามารถชักจูงใจให้ประชาชนเกิดความเคารพ ชื่นชม รวมถึงยำเกรงผู้ปกครอง ดังนั้น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองจึงถูกนำมาใช้เพื่อสร้างและส่งเสริมอำนาจของสถาบันการเมือง เช่น สถาบันกษัตริย์ รัฐ หรือแม้กระทั่งผู้ปกครองท้องถิ่น^๒ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองมีหลากหลาย เพราะผู้ปกครองต้องการพิธีกรรมที่เป็นทางการเพื่อสร้างอำนาจที่ชอบธรรม เช่น พระราชพิธีราชาภิเษก พิธีเข้ารับตำแหน่งของประธานาธิบดี พิธีกรรมที่มีความอลังการ เกร็งขมิ้ม และหรูหรา สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมในพิธีเกิดความรู้สึกถึงอำนาจของผู้ปกครอง

บทความนี้ศึกษาบทบาทและคุณค่าทางการเมืองของพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บทความนี้จะชี้ให้เห็นว่าพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทำให้ราชวงศ์จักรีและประเทศสยามได้รับการยอมรับและอยู่ในฐานะเท่าเทียมกับนานาชาติ รวมทั้งการปลูกฝังความคิดชาตินิยมในหมู่ประชาชน ได้

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน เรื่อง *The Coronation Ritual and Thai Kingship since the Mid-Nineteenth Century* ที่เสนอต่อมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (National University of Singapore) เพื่อรับปริญญา Master of Arts (History) ใน ค.ศ. ๒๐๐๘

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, Ph.D. Candidate, Department of History, National University of Singapore

^๑ ตัวอย่างงานของนักวิชาการเหล่านี้ เช่น Clifford Geertz. (1980). *Negara: The Theater State in Nineteenth-Century Bali*. (Princeton: Princeton University Press), Eric Hobsbawm and Terence Ranger (eds.). (1983). *The Invention of Tradition*, (Cambridge: Cambridge University Press), David I. Kertzer. (1988). *Ritual, Politics, and Power*, (New Heaven: Yale University Press), Richard S. Wortman. (1995). *Scenarios of Power: Myth and Ceremony in Russian Monarchy*, (Princeton: Princeton University Press), Takashi Fujitani. (1996). *Splendid Monarchy: Power and Pageantry in Modern Japan*, (California: University of California Press). Catherine Bell. (1997). *Ritual: Perspectives and Dimensions*, (New York: Oxford University Press).

^๒ Bell. *Ritual*. p.128.

เริ่มขึ้นตั้งแต่ต้นรัชกาลแล้ว โดยทรงใช้โอกาสในการจัดพระราชพิธีนี้แสดงให้เห็นประชาชนชาวสยามและนานาชาติเห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีที่เก่าแก่ของสยาม เพื่อให้ชาวสยามเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีของชาติตน และเพื่อแสดงให้ชาวต่างชาติเห็นว่าสยามเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมประเพณีมาแต่โบราณไม่ใช่ชาติป่าเถื่อน พระราชพิธีบรมราชาภิเษกยังแสดงถึงความเก่าแก่และความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ไทยในฐานะที่เป็นสถาบันหลักที่อยู่คู่กับชาติไทยมาโดยตลอดและมีความสำคัญในสังคม

นอกจากจุดมุ่งหมายด้านวัฒนธรรมประเพณีข้างต้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคาดหวังว่าจะใช้โอกาสการจัดงานพระราชพิธีครั้งนี้ทำให้ประเทศสยามและราชวงศ์จักรีเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ ให้ได้รับการยอมรับนับถืออย่างเท่าเทียมกับชาติทั้งหลายที่มีเอกราช รวมทั้งทรงต้องการให้แขกต่างชาติเกิดความประทับใจต่อความทันสมัยและความศิวิไลซ์แบบตะวันตกของสยาม ด้วยการเชิญพระราชวงศ์ต่างชาติและตัวแทนรัฐบาลของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศในยุโรปเข้าร่วมพระราชพิธี ดังนั้นพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์ไทยครั้งนี้จึงนับเป็นครั้งแรกที่ได้รับการยกระดับจากการเป็นพระราชพิธีระดับชาติเข้าสู่เวทีนานาชาติ

ความสำคัญของพิธีกรรมในทางการเมือง

การแข่งขันกันขยายลัทธิจักรวรรดินิยมของชาติตะวันตกตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ทำให้การเมืองและเศรษฐกิจของโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการ รวมทั้งส่งผลกระทบต่อสถาบันกษัตริย์ของประเทศต่างๆ ด้วย กล่าวคือการแข่งขันระหว่างชาติจักรวรรดินิยมชาติต่างๆ ในยุโรปทำให้สถาบันกษัตริย์ได้รับการฟื้นฟูความสำคัญอีกครั้ง รัฐบาลของชาติต่างๆ ได้แข่งขันกันแสดงออกถึงความเป็นมหาอำนาจ ความยิ่งใหญ่และความมีอารยธรรมเก่าแก่ของชาติตนผ่านความยิ่งใหญ่เก่าแก่ของสถาบันกษัตริย์ โดยพระราชพิธีของราชสำนักกลายเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มหาอำนาจยุโรปใช้แสดงถึงความยิ่งใหญ่ของชาติตน ในช่วงเวลานี้พระราชพิธีโบราณได้รับการฟื้นฟูให้คงความเคร่งขรึมอลังการ ผสมผสานด้วยความหรูหรา สง่างาม และมีพระราชพิธีหรือธรรมเนียมปฏิบัติใหม่ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิ พระราชพิธีได้รับการเพิ่มความประณีต หูหรา สง่างาม เพื่อดึงดูดความสนใจของประชาชนมากขึ้น ส่งผลให้สถาบันกษัตริย์ในประเทศยุโรปได้รับการฟื้นฟูความสำคัญในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ของความเก่าแก่และความยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิ^๓ ดังเช่นพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษกลายเป็น

^๓ Fujitani. *Splendid Monarchy*. pp. 15, 100 and David Cannadine. (1983). "The Context, Performance and Meaning of Ritual: The British Monarchy and the 'Invention of Tradition', c.1920-1977", *The Invention of Tradition*, Eric Hobsbawm and Terence Ranger (eds.). p.122 -132.

เป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่นคงถาวรของชาติ เป็นศูนย์รวมของชาติ เป็นประมุขของชาติ ทรงได้รับความนิยมและความเคารพมากกว่าที่สถาบันกษัตริย์เคยได้รับในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ พระราชพิธีบรมราชาภิเษกของกษัตริย์อังกฤษเริ่มกลายเป็นพระราชพิธีที่แสดงถึงความมั่งคั่ง ความยิ่งใหญ่ และอำนาจของชาติที่ขยายไปทั่วโลก^๔

สำหรับญี่ปุ่น สถาบันกษัตริย์ในสมัยจักรพรรดิเมจิ (Mutsuhito) หรือเมจิ (Meiji ค.ศ. ๑๘๖๘ - ๑๙๑๒) ได้รับการฟื้นฟูพระราชอำนาจอีกครั้ง หลังจากมีฐานะเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่ไม่มีอำนาจและบทบาททางการเมืองมานานหลายร้อยปี ภาพลักษณ์ของจักรพรรดิเมจิได้รับการ “สร้าง” ให้เป็นสัญลักษณ์ของชาติที่เก่าแก่และยิ่งใหญ่ผ่านพระราชพิธีโบราณและกระบวนการประดิษฐ์พระราชดำเนิของจักรพรรดิซึ่งเต็มไปด้วยความทูลเกล้าทูลกระหม่อม เครื่องขีริม และลี้กลับ ตามแบบ ประเพณีโบราณของราชสำนักญี่ปุ่น พร้อมๆ กับการสร้างภาพลักษณ์ของความเป็น จักรพรรดิสมัยใหม่ให้แก่จักรพรรดิเมจิผ่านภาพลักษณ์ภายนอก เช่น เครื่องแต่งกาย ทรงผม การไว้หนวด และการปฏิบัติแบบยุโรป^๕

ส่วนราชสำนักสยาม ในช่วงเวลาที่สถาบันกษัตริย์ในส่วนต่างๆ ของโลกกำลังได้รับการฟื้นฟูความสำคัญนั้น ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑) และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓) ซึ่งเป็นช่วงที่ราชสำนักสยามและบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงมากมายเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลมาจากหลายปัจจัย เช่น ด้านการเมืองภายใน ที่ใช้ประโยชน์จากพระราชพิธีเพื่อยืนยันพระราชอำนาจและสิทธิธรรมของพระมหากษัตริย์ในช่วงเวลาที่สถาบันขุนนางมีอำนาจสูง การตอบสนองต่อลัทธิจักรวรรดินิยม และการปรับปรุงบ้านเมืองให้ทันสมัย การเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินไปอย่างมาก คือ การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับพระราชพิธีและธรรมเนียมปฏิบัติ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง^๖ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงด้านภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์

การเปลี่ยนแปลงพระราชพิธีและธรรมเนียมปฏิบัติที่สำคัญในสองรัชกาลนี้ เช่น การเพิ่มความสำคัญกับพิธีทางพุทธศาสนามากกว่าพิธีพราหมณ์ โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเพิ่มพิธีพุทธเข้าไปในพระราชพิธีต่างๆ แม้ว่าพระราชพิธีนั้นจะเป็นพิธีพราหมณ์เป็นหลัก แต่ก็ยังทรงให้ความสำคัญต่อพิธีพราหมณ์เพราะเป็นพิธีที่ช่วยสร้างความเคร่งขีริมอลังการ และให้ภาพลักษณ์ที่ดูลี้กลับ สร้างผลทางจิตวิทยาแก่ผู้เข้าร่วมพิธีและประชาชน รัชกาลที่ ๔

^๔ Canadine. "The British Monarchy". p.125.

^๕ Fujitani, *Splendid Monarchy*. pp.15 - 16, 19 - 25, 100 and 103 - 104.

^๖ สำหรับรายละเอียดบทบาททางการเมืองของพระราชพิธีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดดูบทความของผู้เขียน เรื่อง "การเมืองเบื้องหลังพระราชพิธี :พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างพิธีกรรมใหม่" ใน *สายธารแห่งความคิด* ๓. (กรุงเทพฯ: กองทุนเพื่อวิชาการคุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, ๒๕๕๑).

ทรงเริ่มเน้นภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ในฐานะธรรมราชาและพ่อของประชาชน ทรงสร้างความใกล้ชิดกับประชาชนด้วยการยกเลิกธรรมเนียมปฏิบัติเดิมๆ เช่น ทรงอนุญาตให้ราษฎรเข้าเฝ้าฯ ในเวลาเสด็จพระราชดำเนินได้ ทรงอนุญาตให้ราษฎรมองพระพักตร์ของพระเจ้าอยู่หัวได้ เป็นต้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ความใกล้ชิดกับประชาชนเพิ่มมากขึ้น โดยเป็นผลมาจากการสร้างภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ให้เป็นกษัตริย์ที่ทันสมัยและมีเมตตาแบบธรรมราชา การจัดพระราชพิธีในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่เปิดสู่สาธารณชนมากขึ้นและราษฎรได้มีส่วนร่วมในพระราชพิธีมีส่วนสำคัญที่ทำให้ราษฎรรู้สึกใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์มากขึ้น นอกจากนี้การเสด็จฯ ไปยังสถานที่ต่างๆ ในกรุงเทพฯ ด้วยรถม้าและต่อมาคือรถยนต์พระที่นั่ง และการประพาสหัวเมืองรวมทั้งเทคโนโลยีด้านการพิมพ์แบบตะวันตกที่ไทยรับมาและการพัฒนาด้านการสื่อสารคมนาคม ทำให้ราษฎรในพื้นที่ต่างๆ ได้เห็นข่าวสาร พระราชกรณียกิจ และพระราชานุกิจทั้งส่วนพระองค์และของพระราชวงศ์ ผ่านทางหนังสือพิมพ์ ไปรษณียบัตร ราษฎรจำนวนหนึ่งได้เห็นและได้ครอบครองพระบรมฉายาลักษณ์ ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ประชาชนธรรมดาได้ครอบครองพระบรมฉายาลักษณ์ นอกจากนี้พระบรมฉายาลักษณ์ที่เป็นเสมือนของสูงแต่เมื่อภาพซึ่งตีพิมพ์ลงบนไปรษณียบัตรได้ถูกเขียนข้อความทับและดวงตราไปรษณียากรที่เป็นรูปพระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ ๕ ได้ถูกประทับด้วยหมึก ลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นข้อห้าม (taboo) ร้ายแรงในอดีต แต่การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดนี้ส่งผลทำให้ความรู้สึกของราษฎรที่มองพระเจ้าอยู่หัวด้วยความหวาดกลัว ยำเกรง และห่างเหิน ลดน้อยลง และเพิ่มความรู้สึกใกล้ชิดและรู้สึกถึงความ เป็นมนุษย์ของพระเจ้าแผ่นดินมากขึ้น^๗

นอกจากนี้ทรงรับธรรมเนียมปฏิบัติบางอย่างของราชสำนักตะวันตกมาใช้ เช่น ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในอดีตมีพระราชพิธีหลัก คือ การอภิเษก หรือ สรงมุรธาภิเษก ซึ่งเป็นพิธีรดน้ำหรือถวายน้ำแด่ผู้ที่จะขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินตามธรรมเนียมที่รับมาจากอินเดีย ส่วนสัญลักษณ์แห่งความเป็นกษัตริย์นั้น นับแต่โบราณเศวตฉัตรถือเป็นเครื่องหมายแทนองค์พระเจ้าแผ่นดิน แต่ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชพิธีสำคัญเปลี่ยนจากการอภิเษกเป็นการทรงมงกุฎตามแบบพิธีการขึ้นครองราชสมบัติของพระเจ้าแผ่นดินยุโรป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอาจได้ความคิดเรื่องการให้ความสำคัญต่อการทรงมงกุฎจากราชสำนักยุโรป เพื่อให้ราชสำนักสยามมีธรรมเนียมแบบยุโรปและกลายเป็นชาติที่มีความศิวิไลซ์แบบยุโรป แต่สิ่งที่แตกต่างจากพิธีของตะวันตกก็คือ พระเจ้าแผ่นดินไทยเป็นผู้สวมมงกุฎด้วยพระองค์เองตามความเชื่อเรื่องสมมติเทพที่ทรงอยู่เหนือกว่าผู้ใด ส่วนพระเจ้าแผ่นดินยุโรปได้รับการสวมมงกุฎจากประมุขทางศาสนา

^๗ Maurizio Peleggi. (2002). *Lords of Things: The fashioning of the Siamese Monarchy's Modern Image*, (Honolulu: University of Hawaii Press). pp. 70-71.

อิทธิพลของชาติตะวันตกเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพิธีและธรรมเนียม มาริโอ เปเลจจี (Maurizio Peleggi) และธงชัย วินิจจะกุล วิเคราะห์ว่า ตั้งแต่ครั้งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ชนชั้นนำสยามได้พยายามปรับและเลียนแบบการปฏิบัติของชาวตะวันตก ชนชั้นนำเหล่านี้ได้ปรับการบริโภควัฒนธรรมต่างชาติโดยเปลี่ยนจากวัฒนธรรมอินเดียและจีนเป็นการรับวัฒนธรรมตะวันตก แสดงออกถึงความคิดและการกระทำแบบตะวันตกเพื่อแสดงถึงความศิวิไลซ์และความทันสมัยของตน เพื่อรักษาเกียรติยศของราชวงศ์จักรีและกษัตริย์ไทยในฐานะสมาชิกราชวงศ์ของโลก เพื่อสร้างความเท่าเทียมกับชาติตะวันตก และเพื่อทำให้ตนเองกลายเป็นส่วนหนึ่งของความศิวิไลซ์ซึ่งถือเป็นระเบียบโลกใหม่ในขณะนั้น^๙

การให้ความสำคัญต่อภาพลักษณ์ที่ดี ทันสมัย สง่างามของราชวงศ์จักรีและขององค์พระมหากษัตริย์ในสายตาของราชวงศ์ต่างชาติและนานาชาติ เป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์ทั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญมาก ดังเห็นได้จากพระราชหัตถเลขาที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีไปถึงสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียแห่งอังกฤษ^๙ รวมถึงการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ของรัชกาลที่ ๕ เมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๑ ใน พ.ศ. ๒๔๔๐* ธงชัยวินิจจะกุลว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและชนชั้นปกครองของไทยต่างปรารถนาที่จะทำให้เกิดความทันสมัยและความศิวิไลซ์ เพื่อให้ราชวงศ์จักรีและพระมหากษัตริย์ไทยมีเกียรติยศและมีความเท่าเทียมกับราชวงศ์อื่นๆ ในยุโรป^{๑๐} การซื้อหาสินค้าที่หรูหราทันสมัยและงานศิลปะจากยุโรป การรับรูปแบบสถาปัตยกรรมของยุโรป และการจัดพิธีต่างๆ ที่ลอกเลียนแบบวัฒนธรรมยุโรป ก็คือการแสดงออกถึงความมีอารยธรรมและความทันสมัยของชนชั้นนำไทย

^๙ Peleggi. *Lords of Things*. pp. 29 – 30 and Thongchai Winichakul. (2000, August) "The Quest for "Siwilai": A Geographical Discourse of Civilizational Thinking in the Late Nineteenth and Early Twentieth-Century Siam.", *Journal of Asian Studies*, Vol.59/3, p. 533.

^๙ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (๒๕๔๘). *รวมพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. (กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของคุรุสภา). หน้า ๒๖๖.

* พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะเสด็จ เยือนยุโรปมานานแล้ว และเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ ก็ทรงเห็นความจำเป็นในการเสด็จ เยือนยุโรปเพิ่มมากขึ้น โดยจุดประสงค์หลักก็คือเพื่อความมั่นคงและเอกราชของประเทศ แต่การเสด็จ เยือนยุโรปล่าช้ามาทั้งจากเหตุผลทางการทูตที่รัฐบาลสยามต้องติดต่อกับรัฐบาลของประเทศต่างๆ ในยุโรปเพื่อตกลงในด้านระดับการเยือน เช่น จะรับเสด็จ อย่างเป็นทางการ หรือเป็นการส่วนพระองค์ หรือทั้งสองอย่าง เส้นทางเสด็จพระราชดำเนินซึ่งต้องกำหนดว่าจะเสด็จ ไปประเทศใดก่อนหลัง เพราะบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส ยังไม่ให้อำนาจการรับเสด็จ ดังนั้นแผนการเสด็จ จึงไปที่รัสเซียก่อน เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒ แห่งราชวงศ์โรมานอฟ โดยหวังว่าเมื่อรัฐบาลยุโรปชาติอื่นๆ โดยเฉพาะฝรั่งเศสได้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับรัสเซียจะทำให้ชาติเหล่านั้นสามารถกำหนดท่าทีของตนในการรับเสด็จ ได้ชัดเจนขึ้น

^{๑๐} Thongchai. *The Quest for "Siwilai"*. pp. 533 – 534.

ปีเลกจีวีเคราะห์ว่าการแสดงออกเหล่านี้คือการสร้างความมั่นใจในตนเองของชนชั้นนำไทยว่าตนมีความทันสมัยและเพื่อสร้างความเข้าใจให้รับรู้กันโดยทั่วว่าราชวงศ์จักรีเป็นสมาชิกหนึ่งในหมู่ราชวงศ์ต่างๆ ของโลก^{๑๑} ความปรารถนาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะได้เห็นราชวงศ์จักรีมีความเท่าเทียมกับราชวงศ์อื่นๆ ของโลก จะเห็นได้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ความสำคัญทางการเมืองของพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของรัชกาลที่ ๖

พระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคือ ทรงปรารถนา “ที่จะได้เห็นประเทศสยามได้เข้าร่วมในหมู่ชาติต่างๆ โดยได้รับเกียรติและความเสมอภาคอย่างจริงๆ ตามความหมายของคำนั้นทุกประการ...”^{๑๒} ดังนั้นจึงทรงดำเนินการตั้งแต่ต้นรัชกาลเพื่อทำให้ประเทศสยามเป็นที่รู้จักของสังคมโลก เพื่อให้มีฐานะและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับนานาชาติ นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสานต่อความตั้งใจของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งในด้านการเน้นย้ำความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ และการทำให้ราชวงศ์จักรีและประเทศสยามเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ โดยทรงใช้โอกาสจากการจัดพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒ ของพระองค์เอง โดยพระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่เคยเป็นพระราชพิธีระดับชาติได้ถูกยกระดับขึ้นสู่เวทีนานาชาติ

อาจกล่าวได้ว่าประสบการณ์ส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีอิทธิพลมากต่อพระราชปณิธานและพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติ ประสบการณ์ส่วนพระองค์ดังกล่าวคือการที่ทรงเห็นการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ โดยเฉพาะวิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) ซึ่งเป็นการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกที่รุนแรงที่สุดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเกือบทำให้ไทยเสียเอกราช โดยมีสาเหตุจากการที่ฝรั่งเศสต้องการขยายอิทธิพลเข้าไปในลาว ที่เป็นประเทศราชของไทย ความขัดแย้งถึงขั้นไทยกับฝรั่งเศสปะทะกันทางทหารที่ปากน้ำ สมุทรปราการ เมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ และฝรั่งเศสได้ยื่นข้อเรียกร้องต่างๆ ต่อไทย แม้รัฐบาลไทยจะพยายามเจรจาเพื่อผ่อนปรน แต่ฝรั่งเศสก็ยื่นข้อเรียกร้องเพิ่มขึ้น ในที่สุดถึงขั้นฝรั่งเศสถอนคณะทูตออกจากกรุงเทพฯ ไปยึดเกาะสี่ช้างและดำเนินการปิดล้อมอ่าวไทย

^{๑๑} Peleggi. *Lords of Things*. pp. 2 - 3 and 31.

^{๑๒} พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีถึงไปสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ (พ.ศ. ๒๔๕๓)

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นก่อนที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ จะเสด็จไปทรงศึกษาที่ประเทศอังกฤษเพียง ๑ เดือน และใน พ.ศ. ๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก ในครั้งนี้ทรงได้เจรจากับรัฐบาลฝรั่งเศสเรื่องปัญหาที่สืบเนื่องจากวิกฤติการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ กรมขุนเทพทวารวดี ซึ่งขณะนั้นทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร และทรงมีพระชนม์ ๑๗ พรรษา (ประสูติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓) กล่าวได้ว่าด้วยตำแหน่งสยามมกุฎราชกุมารและพระชนม์ที่นับว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว ทำให้น่าจะเป็นไปได้ว่าทรงได้รับรู้เรื่องราวการเจรจากับฝรั่งเศสที่พระราชบิดาทรงเผชิญกับความกดดัน ความเครียด และทรงต้องเผชิญกับปฏิกริยาที่เป็นเสมือนการข่มขู่และการไม่ให้เกียรติจากรัฐบาลฝรั่งเศส^{๑๓}

นอกจากนี้แม้ทรงเป็นพระราชวงศ์ชั้นสูง แต่การที่ทรงเป็นชาวเอเชียจากประเทศเล็กๆ ที่ศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษซึ่งเป็นมหาอำนาจในยุคจักรวรรดินิยม และเป็นยุคที่อำนาจของอังกฤษแผ่ไปทั่วโลกดังคำกล่าวว่าเป็นดินแดนที่พระอาทิตย์ไม่เคยตกดิน ทำให้ความภาคภูมิใจในเชื้อชาติและอำนาจของชาวอังกฤษมีสูง โดยเฉพาะในหมู่ชนชั้นสูงและปัญญาชนที่ทรงร่วมศึกษาด้วย แม้จะไม่มีหลักฐานว่าเคยทรงได้รับการปฏิบัติที่ไม่ให้เกียรติในฐานะที่เป็นชาวเอเชียหรือไม่ แต่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมดังกล่าวก็อาจมีผลต่อแนวความคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวบ้างในแง่ของพระราชปณิธานที่จะทำให้เมืองไทยเป็นที่รู้จักของนานาชาติ ได้รับเกียรติในฐานะที่เป็นประเทศที่เท่าเทียมกับนานาชาติ

อีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความตั้งพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะทำให้เมืองไทยได้เป็นที่รู้จักและได้รับเกียรติทัดเทียมนานาชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยได้รับในสมัยที่ชาติจักรวรรดินิยมตะวันตกกำลังขยายอำนาจ ก็คือการที่ทรงครองราชย์สืบต่อจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงได้รับการยกย่องว่าเป็นมหาราชาและทรงมีพระราชกรณียกิจนานัปการ ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจำเป็นต้องทำสิ่งใหม่ๆ หรือสิ่งที่จะแสดงถึงสัญลักษณ์ของยุคใหม่ในรัชสมัยของพระองค์ เพื่อสร้างความประทับใจแก่ราษฎรและนานาชาติว่ารัชสมัยของพระองค์คือการเริ่มต้นของยุคใหม่^{๑๔} และยุคของพระองค์จะแตกต่างจากรัชสมัยของพระราชบิดา

^{๑๓} ดู วุฒิชัย มูลศิลป์. (๒๕๔๓). พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๑ (พ.ศ. ๒๔๔๐). (กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ) และ วุฒิชัย มูลศิลป์. (๒๕๔๙). วิกฤติการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ : บ้อมพระจุลจอมเกล้ากับการรักษาเอกราชของชาติ. (กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น), ฉลอง สุนทราวณิชย์. (๒๕๔๔). “การเมืองเบื้องหลังการเสด็จประพาสยุโรป”, สิมโคตรเหง้าก็เผ่นดิน รวมบทความเนื่องในวาระครบรอบ ๖๐ ปี ชาลววิทย์ เกษตรศิริ. กาญจนี ละอองศรี และธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (บก.) (กรุงเทพฯ: มติชน). หน้า ๒๒๗-๒๖๔.

^{๑๔} King Vajiravudh, *Letter of King Vajiravudh*, (Bangkok: King Vajiravudh Memorial Foundation, 1992), pp. 92 - 95 and Wolter F. Vella. (1978). *Chaiyo ! King Vajiravudh and the Development of Thai Nationalism*. (Honolulu: The University Press of Hawaii). p. 14.

นอกจากนี้การที่สถาบันกษัตริย์ที่เคยมีอำนาจยิ่งใหญ่ในบางประเทศต้องถดถอยลงก่อนหน้านี้นั้นไม่นาน เช่น ระบบจักรพรรดิของจีนที่เผชิญกับการปฏิวัติในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๑ ก่อนหน้าการขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเพียง ๒ เดือน ทำให้พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับการสร้างแนวคิดชาตินิยมและความเป็นเอกภาพของสยาม โดยเน้นให้ประชาชนเกิดความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และเน้นย้ำความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นผู้นำของชาติ รวมทั้งทรงเน้นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทยและความเป็นไทยเพื่อสร้างแนวคิดชาตินิยมด้วย

ในการบรรลุปาหมายเหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงใช้ประโยชน์จากบทบาททางการเมืองของพระราชพิธี กล่าวคือ ทรงใช้พระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระองค์เป็นโอกาสในการสร้างความรักความภาคภูมิใจในชาติในหมู่ประชาชนชาวสยาม เพราะพระราชพิธีนี้สะท้อนถึงประเพณีวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของไทยที่สืบทอดกันมา และแสดงถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย พระราชพิธีนี้ยังเป็นการแสดงให้เห็นคนไทยและนานาชาติเห็นถึงการพัฒนาของประเทศสยาม ทำให้คนไทยเองเกิดความภาคภูมิใจในความเจริญของชาติ และเป็นโอกาสในการทำให้ราชวงศ์จักรีได้รับการยอมรับและการปฏิบัติที่เท่าเทียมจากราชวงศ์ของยุโรป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระราชหฤทัยจัดพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสองครั้ง ครั้งแรกเป็นพระราชพิธีเพื่อประกาศการขึ้นครองราชสมบัติ ครั้งที่สองเป็นพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช เพื่อการเฉลิมฉลองและเพื่อเชิญแขกต่างชาติเข้าร่วมงาน^{๑๕} เหตุผลของพระองค์คือ ตามธรรมเนียมตะวันตกนั้นพระราชพิธีที่เป็นงานเฉลิมฉลองควรจัดหลังงานพระบรมศพของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลก่อน นอกจากนี้ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศสยามมีการติดต่อกับนานาชาติมากกว่าในอดีต และพระราชวงศ์ของสยามได้เคยเข้าร่วมพระราชพิธีของราชสำนักต่างๆ ในทวีปยุโรป เช่น พระราชพิธีฉลองการครองราชย์ครบ ๖๐ ปีของสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียเมื่อ ค.ศ. ๑๘๙๖ และพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ ๗ ใน ค.ศ. ๑๙๐๒ ดังนั้นโอกาสนี้จึงเป็นโอกาสที่พระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหากษัตริย์สยามจะได้สร้างความประทับใจให้แก่นานาชาติบ้าง^{๑๖} นอกจากนี้การเข้าร่วมงานของพระราชวงศ์ของต่างชาติก็เป็นโอกาสที่แสดงถึงการที่ประเทศสยามได้รับการยอมรับนับถือจากนานาชาติและการมีสถานะที่เท่าเทียมกันของราชวงศ์จักรีกับราชวงศ์อื่นๆ รวมทั้งทำให้ประเทศสยามเป็นที่รู้จักมากขึ้นในระดับนานาชาติ

^{๑๕} สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (สจช.). เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ หมวดเบ็ดเตล็ด เลขที่ บ-๙. ๓.๑/๑๒ รายงานค่าใช้จ่ายงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๕๔).

^{๑๖} จดหมายเหตุพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (๒๕๑๘). หน้า ๒.

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๑ จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๓ พระราชพิธีหลักคือพระราชพิธีพราหมณ์ซึ่งถือว่าทำให้ทรงขึ้นครองราชย์อย่างสมบูรณ์ พระราชพิธีครั้งที่สองจัดขึ้นในปีต่อมาระหว่างวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ถึง ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ เป้าหมายของการจัดพระราชพิธีครั้งที่สองคือเพื่อการสมโภช หรือเฉลิมฉลอง พระราชพิธีทางศาสนาทั้งพุทธและพราหมณ์ที่จัดขึ้นแล้วในครั้งที่หนึ่งถูกจัดขึ้นอีกครั้งต่อหน้าแขกต่างชาติ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผสมผสานพระราชพิธีโบราณเข้ากับพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของยุโรป โดยทรงให้ความสำคัญกับช่วงเวลาการทรงมงกุฎแบบกษัตริย์ยุโรป แต่ท่ามกลางบรรยากาศเครื่องขลิบสง่างามและลึกลับแบบตะวันออก และการจัดงานเฉลิมฉลองที่มีชีวิตชีวาแบบตะวันตก^{๑๗} การเฉลิมฉลองจัดขึ้นทั่วเมืองหลวง โดยประดับประดาสถานที่ต่างๆ ด้วยดอกไม้ ธงหลากสี สัน และโคมไฟ อาคารบ้านเรือนที่อยู่ริมถนนสายหลักได้รับการตกแต่งและทาสีใหม่ การเตรียมงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่สองเริ่มขึ้นตั้งแต่ครั้งงานพระราชพิธีครั้งแรกแล้วทั้งในด้านพระราชพิธี การสั่งสิ่งของสำหรับประดับประดา เครื่องใช้ อาหารและเครื่องดื่มสำหรับแขกต่างชาติ และการเตรียมสถานที่^{๑๘} เพื่อเตรียมการให้พร้อมที่สุดและสมบูรณ์ที่สุด เพราะเป็นงานที่ต้องการจัดเพื่ออวดแขกต่างชาติโดยเฉพาะ

ในบันทึกของพระราชอาคันตุกะต่างชาติและข่าวในหนังสือพิมพ์ ช่วงเวลาสำคัญของพระราชพิธีบรมราชาภิเษกคือ ช่วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมงกุฎด้วยพระองค์เอง และสิ่งที่สร้างความประทับใจแก่แขกต่างชาตินอกเหนือจากพระราชพิธีบรมราชาภิเษก คือ พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินเสียบพระนครทางชลมารคและสถลมารค ความงดงามของเครื่องทรง เครื่องประดับและการประดับประดาพระบรมมหาราชวัง^{๑๙} นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทำให้ข้าราชการระดับล่างและราษฎรที่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมในพระราชพิธีที่จัดขึ้นในพระที่นั่ง ได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ด้วย โดยเสด็จออก ณ ระเบียงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเพื่อแสดงพระองค์ต่อหน้าฝูงชนจำนวนมากที่อยู่ทีลาน

^{๑๗} Stephen L.W. Greene. (1999). *Absolute Dreams Thai Government under Rama VI, 1910-1925*. (Bangkok: White Lotus Press). p. 36.

^{๑๘} สจข. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ หมวดเบ็ดเตล็ด เลขที่ ๒๒/ -๙ ฉบับที่ ๒ รายงานค่าใช้จ่ายงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๕๔). และ สจข. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ เลขที่ กต. ๙.๓/๙ พระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ครั้งที่ ๒ (๒๘ พฤศจิกายน - ๑๐ ธันวาคม ๒๔๕๔).

^{๑๙} เจ้าชายวิลเลียมแห่งสวีเดน. (๒๕๔๑). "พระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่กรุงเทพฯ" รวมเรื่องแปล หนังสือ และเอกสารทางประวัติศาสตร์ชุดที่ ๔. เสาวลักษณ์ กิจานนท์ ผู้แปล. (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร). หน้า ๓๒๐ - ๓๒๗, ๓๓๑ - ๓๓๒, อีวาน เดอ เซค. (๒๕๔๖). การเสด็จพระราชดำเนินของมกุฎราชกุมารรัสเซียในพระราชพิธีราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. นันทพร บรรลือสินธุ์ ผู้แปล. (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร). หน้า ๑๓๒, ๑๔๐ - ๑๕๒, ๑๖๔ - ๑๗๐ และ Bangkok Times, December 4th, 1911, pp. 8 - 9 and December 5th, 1911, p. 4.

หน้าพระที่นั่ง ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาสำคัญในการปลูกเร้าอารมณ์ความรู้สึกของประชาชนให้มีส่วนร่วมในพระราชพิธีสำคัญนี้ เพราะกลุ่มคนที่ไม่เคยมีโอกาสร่วมหรือเห็นพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสามารถมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ ได้มีโอกาสเห็นองค์พระเจ้าอยู่หัว ท่ามกลางบรรยากาศของเสียงดนตรีจากวงมโหรี เสียงกลอง และเป็นประจักษ์พยานการแสดงความเคารพของทหารรักษาพระองค์^{๒๐} ซึ่งน่าจะเป็นช่วงเวลาที่สร้างความประทับใจและสร้างอารมณ์ร่วมแก่ประชาชนอยู่ในเหตุการณ์ รวมทั้งช่วงเวลานี้คงจะสร้างความประทับใจอย่างมากแต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเช่นกัน จึงทรงให้วาดภาพเหตุการณ์นี้ไว้ที่พระที่นั่งอนันตสมาคมเคียงคู่กับภาพเหตุการณ์สำคัญอื่นๆ ของราชวงศ์จักรี^{๒๑}

นอกจากนี้ในวโรกาสที่กลุ่มบุคคลต่างๆ เข้าเฝ้าฯ เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสหลายครั้งในวโรกาสต่างๆ ที่สะท้อนถึงสิ่งที่เป็นเป้าหมายในรัชกาลของพระองค์ กล่าวคือ ทรงเน้นย้ำความสำคัญของความเป็นไทย เสรีภาพ และความก้าวหน้าของชาติ ทรงเรียกร้องให้ราษฎรและเยาวชนของชาติจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และให้มีความสามัคคี มีความรักชาติและเสียสละเพื่อรักษาเอกราชของชาติ^{๒๒} พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเน้นเป็นพิเศษถึงเสรีภาพและความอยู่รอดของชาติในระยะยาว เพราะในขณะนั้นเอกราชของประเทศยังอยู่ในอันตราย และไม่มีสิ่งใดรับประกันได้ว่าสยามจะรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคม ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์จนถึงก่อนการขึ้นครองราชย์ไม่นานพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงรับรู้เหตุการณ์ที่สยามถูกคุกคามจากชาติจักรวรรดินิยมและต้องสูญเสียดินแดนในอำนาจหลายแห่งให้แก่ชาติตะวันตก เช่น วิกฤติการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) ต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงแก่ฝรั่งเศส ต่อมาเสียดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงแก่ฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๔๖ เสียเขมรส่วนในแก่ฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๔๙ และล่าสุดคือการเสียสี่หัวเมืองมลายูให้อังกฤษใน พ.ศ. ๒๔๕๑ ดังนั้นกล่าวได้ว่าชนชั้นปกครองของสยามมีความกังวลเรื่องการขยายอำนาจของชาติจักรวรรดินิยมอยู่เสมอ

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นเหตุการณ์พิเศษในประวัติศาสตร์ไทย ในแง่ที่ว่า เป็นครั้งแรกที่พระมหากษัตริย์ไทยทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกท่ามกลางพระราชวงศ์ต่างชาติของยุโรปและเอเชีย ในการเสด็จประพาสยุโรปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามสร้างความปลอดภัย

^{๒๐} Vella, Chiayo I. p.17 และเจ้าชายวิลเลียมแห่งสวีเดน. “พระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่กรุงเทพฯ”. หน้า ๓๒๑.

^{๒๑} เช่นเดียวกับหลาย ๆ ประเทศที่มีการบันทึกเหตุการณ์สำคัญของประเทศหรือของสถาบันการเมืองผ่านภาพวาด ภาพถ่าย และจัดแสดงสู่ประชาชน

^{๒๒} จดหมายเหตุพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า ๙๒ - ๙๓ และ ๑๐๖.

มันคงแก่ราชอาณาจักรสยามด้วยการทำให้ราชวงศ์และประชาชนของยุโรปรู้จักและยอมรับราชวงศ์จักรีและประเทศสยาม แต่ความมุ่งมาดปรารถนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงก้าวไปยิ่งกว่านั้น นั่นคือ ทรงมีพระราชปณิธานที่จะทำให้ประเทศสยามมีความเท่าเทียมกับนานาชาติ และทำให้ราชวงศ์จักรีได้มีความเท่าเทียมกับราชวงศ์อื่นๆ การเข้าร่วมงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระราชวงศ์จากอังกฤษ สวีเดน เดนมาร์ก รัสเซีย ญี่ปุ่น และตัวแทนรัฐบาลของอีกหลายชาติในยุโรป กล่าวได้ว่าต้องทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความโสมนัสอย่างยิ่งสมดังพระราชปณิธานที่จะให้ราชวงศ์จักรีได้รับการยอมรับและประเทศสยามอยู่ในฐานะเท่าเทียมกับชาติอื่นๆ นับได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยกระดับพระราชพิธีของราชสำนักสยามขึ้นสู่เวทีนานาชาติ การเข้าร่วมพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระราชวงศ์และตัวแทนรัฐบาลต่างชาติเป็นเสมือนเครื่องรับประกันประการหนึ่งว่าชาติเหล่านี้ยอมรับในความเป็นชาติที่มีเอกราชอธิปไตยของสยาม

อาจกล่าวได้ว่า พระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงผลของการทำให้ประเทศให้ทันสมัย และความสำเร็จของการสร้างความสัมพันธ์กับราชวงศ์ของยุโรป และสะท้อนถึงความกลัวลัทธิล่าอาณานิคม นอกเหนือจากความปรารถนาที่จะแสดงถึงความศิวิไลซ์และความมีเอกราชของสยามแล้ว บริบทด้านภูมิรัฐศาสตร์ (geopolitics) ก็มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเชื่อเชิญพระราชวงศ์และตัวแทนรัฐบาลของต่างชาติให้เข้าร่วมงานพระราชพิธีนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นการขยายอำนาจของชาติจักรวรรดินิยมตะวันตกเข้ามาในดินแดนที่เคยอยู่ใต้การปกครองของสยามหลายครั้ง และในต้นรัชสมัยของพระองค์ก็ยังไม่มียิ่งใดจะรับประกันได้ว่าชาติตะวันตกจะไม่ขยายอำนาจเข้ามาอีก เพราะการเสียดินแดนในอำนาจครั้งล่าสุดคือใน พ.ศ. ๒๔๕๑ ประสบการณ์เหล่านี้ทำให้ชนชั้นปกครองของสยามในขณะนั้นมีความรู้สึกกลัวและไม่แน่ใจต่อการคงอยู่ของเอกราชของชาติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามสร้างความสัมพันธ์กับราชวงศ์ในยุโรปเพื่อปกป้องบูรณภาพทางการเมืองและดินแดนของสยาม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสานต่อนโยบายของพระราชบิดา และพยายามที่จะทำให้สยามมีบทบาทเป็น “ผู้รุก” หรือ “ผู้เล่น” ในเวทีการเมืองโลกบ้าง แทนที่จะเป็นผู้รับและปรับตัวตามการขยายอำนาจของชาติตะวันตกเพียงอย่างเดียว พระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระองค์จึงเป็นโอกาสอันดีที่ทำให้โลกรู้จักประเทศสยามมากขึ้น และการส่งตัวแทนรัฐบาลและพระราชวงศ์ระดับสูงเข้าร่วมพระราชพิธีในสยามย่อมแสดงถึงการที่ประเทศนั้นๆ ให้ความสำคัญต่อสยาม ไม่ว่าประเทศนั้นๆ จะมีจุดประสงค์หรือความคิดเกี่ยวกับสยามอย่างไรก็ตาม เหตุการณ์นี้ย่อมเพิ่มความรู้สึกภาคภูมิใจและมั่นใจให้แก่ผู้นำประเทศและประชาชนในฐานะที่สยามเป็นชาติที่มีเอกราชและมีสถานะเป็นประเทศหนึ่งเท่าเทียมกับนานาชาติที่มีเอกราช

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงมีจุดมุ่งหมายหลัก ๒ ประการ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการจัดพระราชพิธีนี้ จุดมุ่งหมายแรกคือเพื่อสร้างความประทับใจแก่ชนต่างชาติว่าสยามเป็นชาติที่ศิวิไลซ์ มีเอกราช และมีเอกภาพ จุดมุ่งหมายประการที่สองคือเพื่อสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ด้วยการแสดงให้เห็นให้ประชาชนชาวสยามเห็นว่าพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของพระองค์เป็นพระราชพิธีเก่าแก่ของชาติ ซึ่งแสดงถึงความเป็นชาติที่มีความเป็นมาที่ยาวนาน มีวัฒนธรรมความเจริญมาตั้งแต่อดีต ซึ่งชาวสยามควรภาคภูมิใจในชาติของตน^{๒๓}

สำหรับจุดมุ่งหมายแรกนั้นกล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จดังที่ทรงตั้งพระราชหฤทัยเห็นได้จากบันทึกในเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษที่ระบุว่า พระราชวงศ์และตัวแทนรัฐบาลชาติต่างๆ เดินทางมายังสยามด้วยความคาดหวังว่าจะมาร่วมงานของประเทศเล็กๆ ประเทศหนึ่งในดินแดนตะวันออก บางคนอาจคาดหวังว่าจะได้เห็นความลึกลับ แปลกใหม่ เหมือนที่พวกเขาเคยอ่านในนิยาย บางคนอาจคาดหวังความบันเทิง ความตลกขบขัน หรือมาเพื่อการพักผ่อน^{๒๔} แต่ชนต่างชาติผู้คาดหวังว่าจะได้มาเห็นชาติเล็กๆ ในเอเชียที่ยังไม่พัฒนาก็ต้องยอมรับความเข้าใจผิดๆ ของตนเองในทันทีที่มาถึงสยาม พวกเขาทั้งประหลาดใจและชื่นชมต่อพระราชพิธีอันเก่าแก่ของสยาม ต่อความสามารถของชาวสยามในการจัดงานพิธีที่สง่างาม น่าประทับใจ และชื่นชมความก้าวหน้าทันสมัยต่างๆ ในมาตรฐานของตะวันตกที่พวกเขาพบเห็น รวมถึงความเข้มแข็งของทหารชาวสยาม^{๒๕} นอกจากนี้สื่อสิ่งพิมพ์ในต่างประเทศต่างลงข่าวเกี่ยวกับงานพระราชพิธี พระราชประวัติรัชกาลที่ ๖ และเรื่องราวของสยาม เช่น หนังสือพิมพ์ *the Japan Times*^{๒๖} หนังสือพิมพ์ *the Washington Evening Star, Detroit News, the Daily Mirror* และหนังสือ *the National Geographic* ลงข่าวและชื่นชมว่าเป็นพระราชพิธีที่ยิ่งใหญ่สง่างาม และชื่นชมความเป็นเอกราชของสยาม^{๒๗} พระราชพิธีนี้สำเร็จตามเป้าหมายที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงตั้งพระราชหฤทัยไว้ แม้ว่าค่าใช้จ่ายจะมหาศาล คือ ๓,๘๕๖,๕๒๕ บาท จากที่ตั้งงบประมาณไว้ตอนแรกเพียง ๕๐๐,๐๐๐ บาท^{๒๘} ทรงยอมรับว่าค่า

^{๒๓} พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (๒๕๑๗). *จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมหลวงชัชวาลิต เกษมสันต์. หน้า ๓๔.

^{๒๔} สจข. F.O. 94/66 An assessment of condition in Siam after Crown Prince Vajiravudh had come to the throne. (1911).

^{๒๕} *The Bangkok Times*, December 6th, 1911, เจ้าชายวิลเลียมแห่งสวีเดน. “พระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่กรุงเทพฯ”. หน้า ๓๒๒ - ๓๓๒ และ เดอ เซค, *มกุฎราชกุมารรัสเซีย...* หน้า ๑๒๓ - ๑๕๒.

^{๒๖} สจข. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ เลขที่ ๙.๔/๙ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ครั้งที่ ๒ (๒๘ พฤศจิกายน - ๑๐ ธันวาคม ๒๔๕๔).

^{๒๗} Vella. *Chiayo* !. pp. 21, 25.

^{๒๘} สจข. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ หมวดเบ็ดเตล็ด เลขที่ บ๒/๖-๙ ฉบับที่ ๒ ลงวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๕๔ (ค.ศ. ๑๙๑๒) สำหรับค่าใช้จ่ายในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ คือ ๑๐๐,๐๐๐ บาท

ใช้จ่ายในงานนี้มาก แต่ทรงเชื่อว่าการลงทุนนี้จะไม่สูญเปล่า ประเทศจะได้รับประโยชน์จากการลงทุนนี้ไม่ช้าก็เร็ว^{๒๙} ทรงยืนยันว่าชื่อเสียงของประเทศสยามเป็นที่รู้จักในระดับโลกมากขึ้น ความทันสมัยและความก้าวหน้าของสยามเป็นที่ประจักษ์แก่นานาชาติ และนานาชาติยอมรับว่าสยามเป็นชาติที่เจริญก้าวหน้า มีวัฒนธรรม และมีเอกราชอธิปไตย

ส่วนจุดมุ่งหมายประการที่สองที่ต้องการสร้างความภาคภูมิใจและความรู้สึกรักชาติให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวสยามนั้น ก็อาจกล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จ เพราะประชาชนที่ได้ชมพระราชพิธี ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ ฟังพระราชดำรัสที่พระราชทานแต่เยาวชน พ่อค้า ประชาชน และได้อยู่ในบรรยากาศของการเฉลิมฉลองที่ทั้งเมืองเต็มไปด้วยการตกแต่งประดับประดา ได้เห็นข่าวในหนังสือพิมพ์ และการพูดคุยกับคนอื่น ๆ ย่อมทำให้เกิดอารมณ์ร่วม เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นชาติและความเก่าแก่ของวัฒนธรรมประเพณี ทรงใช้โอกาสนี้เน้นย้ำความคิดชาตินิยม ความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรงเน้นย้ำความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นผู้นำประเทศ

ดังที่กล่าวข้างต้นว่า ธงชัยและปิเลกจีมีความเห็นว่าชนชั้นนำของสยามตั้งแต่ครั้งหลังคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ได้ปรับวิถีชีวิตให้เป็นแบบตะวันตก โดยเชื่อว่าพวกเขาจะเป็นคนที่ทันสมัยและมีความศิวิไลซ์โดยการปฏิบัติและแสดงออกตามวัฒนธรรมตะวันตก คนรุ่นใหม่ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ โดยเฉพาะชนชั้นสูงที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตกและได้ไปศึกษาในประเทศยุโรปจึงมีความคุ้นเคยกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบตะวันตก เจ้าหน้าที่บางองค์ที่ไปศึกษาที่ยุโรปตั้งแต่ยังพระเยาว์ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงกันเป็นภาษาอังกฤษ ดังตัวอย่างพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ระหว่างพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ดั่งนั้นจึงเห็นได้ว่าในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งนี้มีการปฏิบัติและองค์ประกอบต่างๆ หลายสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการเปลี่ยนให้เป็นตะวันตก (Westernization) และความคิดแบบตะวันตกของชนชั้นนำของสยาม เช่น ราชสำนักสยามแสดงออกถึงความศิวิไลซ์ของตนโดยการฝึกฝนมหาดเล็กที่ได้รับการคัดเลือกให้มารับใช้พระราชวงศ์และตัวแทนรัฐบาลต่างชาติให้ปฏิบัติตามรูปแบบตะวันตก เช่น การจัดโต๊ะอาหาร การเสิร์ฟอาหาร การตกแต่งที่พักของแขกต่างชาติแบบยุโรป และการสั่งข้าวของเครื่องใช้ ผลไม้ อาหารและวัตถุดิบในการทำอาหาร บุหรี่ และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มาจากที่ต่างๆ ของโลก^{๓๐} นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้นำพระแท่นมั่งคสิลาอาสน์

^{๒๙} Greene. *Absolute Dreams*. p. 37.

^{๓๐} สจข. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ เล่มที่ ๒๒ พระราชหัตถเลขาของสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถทรงมีถึงหม่อมเจ้าบรมวงศ์ฯ กฤษดากร ราชทูตไทยประจำกรุงปารีส เรื่องให้ส่งเครื่องใช้และอาหารสำหรับงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ลงวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๕๓ และวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๙๑๑) และ เลขที่ ๒๒/๖-๔ ฉบับที่ ๒ รายงานค่าใช้จ่ายในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก (๒๔๕๓ - ๒๔๕๔).

ของอาณาจักรสุโขทัยมาใช้เป็นพระแทนในพระราชพิธี นิธิ เอียวศรีวงศ์แสดงความเห็นว่าเป็นการรับรูปแบบของราชสำนักอังกฤษที่กษัตริย์พระองค์ใหม่จะประทับบนพระแท่นเก่าแก่ในวันที่ประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก^{๑๐} ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอาจนำรูปแบบประเพณีนี้มาใช้เพื่อให้เห็นว่ามีการปฏิบัติเช่นเดียวกับราชวงศ์อังกฤษ

อาจกล่าวได้ว่า การเน้นถึงความก้าวหน้าและความทันสมัยของบ้านเมือง และการแสดงออกถึงวิถีปฏิบัติแบบตะวันตกต่อแขกต่างชาติที่เข้าร่วมงานพระราชพิธีในครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่าชนชั้นนำของสยามมีความคิดว่าแขกต่างชาติด้อยชั้นและประทับใจต่อการปฏิบัติตามวัฒนธรรมตะวันตกของสยาม และคิดว่าสยามเป็นชาติที่ทันสมัย คิวไลซ์ และก้าวหน้าตามมาตรฐานตะวันตก

ส่งท้าย

ปัจจัยหลายประการที่รัชกาลที่ ๖ ทรงมีก่อนขึ้นครองราชย์ เช่น การได้รับการศึกษาที่ทันสมัย การได้เตรียมความพร้อมและเรียนรู้กิจการบ้านเมืองก่อนขึ้นครองราชย์ การมีรัฐบาลที่เข้มแข็ง และการที่สถาบันกษัตริย์มีความมั่นคง ทำให้รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับการคาดหวังว่าจะเป็นรัชสมัยที่ยิ่งใหญ่ของสยาม^{๑๑} ความสำเร็จในการจัดพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของรัชกาลที่ ๖ ถือเป็น การเริ่มต้นรัชกาลที่เต็มไปด้วยความหวัง ความรุ่งเรือง พระราชพิธีนี้สะท้อนความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมประเพณีเก่าแก่ ความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ในสังคมไทย และแสดงให้เห็นนานาชาติเห็นถึงความก้าวหน้าและความเป็นชาติที่มีเอกราชของประเทศสยาม รวมทั้งกระตุ้นความคิดชาตินิยมให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนชาวสยาม นอกจากนี้รัชกาลที่ ๖ ได้ปลูกฝังให้ประชาชนเห็นความสำคัญและจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งกลายเป็นสถาบันหลักของชาติ และทรงสร้างสถานะของพระมหากษัตริย์ให้เป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคีของคนในชาติ และเป็นสถาบันที่ชาติไม่ได้ของชาติไทย

อย่างไรก็ตาม การเริ่มต้นที่ยิ่งใหญ่ของรัชกาล ภาพลักษณ์แห่งความศักดิ์สิทธิ์สูงส่งของกษัตริย์ และความคาดหวังต่างๆ ได้เปลี่ยนไป เพราะสาเหตุหลายประการทั้งบุคลิกและพระราชกรณียวัตรส่วนพระองค์ที่ทำให้ทรงห่างเหินจากสมาชิกพระราชวงศ์ การลดการประชุมเสนาบดี และการให้สมุหเทศาภิบาลและอุปราช* ขึ้นตรงต่อพระองค์ แทนที่จะขึ้นกับเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทำให้ทรงถูกวิจารณ์ว่าเป็นการรวบอำนาจการบริหารประเทศไว้ที่พระองค์

^{๑๐} นิธิ เอียวศรีวงศ์. (๒๕๔๓). “๒๐๐ ปีของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและทางข้างหน้า” กรุงเทพฯ, พระเจ้าตาก, และประวัติศาสตร์ไทย. (กรุงเทพฯ: มติชน). หน้า ๑๗.

^{๑๑} F.O. 94/368 File 65. Mr. Arthur Peel's letter to Sir Edward Grey (1st November 1910).

* ในรัชสมัยนี้ได้รวมมณฑลเป็น ภาค ผู้ปกครองภาค เรียกว่า อุปราช

เพียงผู้เดียว ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำและการใช้จ่ายส่วนพระองค์ที่ทำให้ทรงถูกวิพากษ์วิจารณ์ แดมสุข นุ่มนนท์ นักประวัติศาสตร์อาวุโสกล่าวว่า ความผิดพลาดหนึ่งที่เกิดขึ้นในรัชสมัยนี้คือการที่คนส่วนใหญ่ตามไม่ทันแนวคิดของรัชกาลที่ ๖ เพราะหลายแนวคิดมีความทันสมัยเกินไปในสังคมไทยสมัยนั้นเช่น รัชกาลที่ ๖ ทรงแนะนำให้รัฐบาลขายพันธบัตรเพื่อหาเงินมาใช้ในการพัฒนาระบบชลประทาน แต่ข้าราชการและประชาชนจำนวนมากไม่เข้าใจระบบการซื้อขายพันธบัตร หรือการที่รัชกาลที่ ๖ ทรงให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามแบบแผนที่เป็นทางการ เช่น หากใครต้องการเข้าเฝ้าฯ ต้องมีการนัดหมายก่อน ต่างจากธรรมเนียมเดิมๆ ทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้น^{๓๓}

สตีเฟน กรีนส์ นักประวัติศาสตร์ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับรัชกาลที่ ๖ แสดงความเห็นว่ รัชกาลที่ ๖ ได้รับการประเมิณผลงานจากการบริหารประเทศและการคลัง ซึ่งเป็นจุดอ่อนในรัชกาลนี้ แต่พระราชกรณียกิจอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ถูกละเลย เช่น ด้านอักษรศาสตร์ ศิลปะ การปลูกฝังความคิดต่างๆ ในสังคมไทย รวมถึงการตัดสินใจเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ ๑ กับฝ่ายพันธมิตรจนทำให้ไทยสามารถยกเลิกสนธิสัญญาไม่เท่าเทียมกันกับชาติตะวันตกได้ ผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาความตกต่ำทางเศรษฐกิจในรัชสมัยนี้มักเน้นย้ำเรื่องการใช้จ่ายของพระองค์เป็นหลัก ทั้งที่ค่าใช้จ่ายหลักของรัฐบาลก็คือการใช้จ่ายด้านการทหาร นอกจากนี้ ในรัชสมัยนี้ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ และภัยธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร^{๓๔} อย่างไรก็ตาม ความเห็นของกรีนส์สามารถโต้แย้งได้ว่า การที่ทรงได้รับการประเมิณผลงานหรือทรงได้รับคำวิจารณ์จากผลงานด้านการบริหารประเทศเป็นหลัก เพราะทรงเป็นกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งถือว่าเป็นหัวหน้ารัฐบาล ดังนั้นความรับผิดชอบทั้งหมดจึงอยู่ที่พระองค์

นอกจากนี้แนวคิดการเมืองแบบตะวันตกที่แพร่หลายมากขึ้นในรัชสมัยนี้ ทำให้เกิดกระแสเรียกร้องระบบรัฐสภา รัฐธรรมนูญ มากขึ้น รวมทั้งหนังสือพิมพ์ที่ค่อนข้างมีอิสระได้ดีพิมพ์บทความวิพากษ์วิจารณ์และภาพการ์ตูนล้อเลียนเสียดสีรัชกาลที่ ๖ ทั้งในเรื่องการบริหารบ้านเมืองและเรื่องส่วนพระองค์^{๓๕} ทำให้ภาพลักษณ์ของกษัตริย์ที่เคยมีความศักดิ์สิทธิ์ ได้รับการยกย่องนับถือ เปลี่ยนไป จนอาจกล่าวได้ว่าภาพลักษณ์ของกษัตริย์ตกต่ำลงมากเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงต้นรัชกาล

^{๓๓} แดมสุข นุ่มนนท์. *ชบวนการ ร.ศ. ๑๓๐*. หน้า ๖๗.

^{๓๔} Greene, *Absolute Dreams*, pp. 133-144.

^{๓๕} Scot Barne. (2002). *Woman, Man, Bangkok*. (Lanham: Rowman & Littlefield Publishing, Inc.)

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (สจช.). เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ หมวด เบ็ดเตล็ด เลขที่ บ-๙. ๓.๑/๑๒ รายงานค่าใช้จ่ายงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๕๔).

_____. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ หมวดเบ็ดเตล็ด เลขที่ บ๒/ -๙ ฉบับที่ ๒ รายงานค่าใช้จ่ายงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๕๔).

_____. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ เลขที่ กต. ๙.๓/๙ พระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ครั้งที่ ๒ (๒๘ พฤศจิกายน - ๑๐ ธันวาคม ๒๔๕๔).

_____. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ หมวดเบ็ดเตล็ด เลขที่ บ๒/๖-๙ ฉบับที่ ๒ ลงวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๕๔ (ค.ศ. ๑๙๑๒)

_____. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ เลขที่ บ๒ พระราชหัตถเลขาของสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถทรงมีถึงหม่อมเจ้าบรมเดช กฤษดาการราชทูตไทยประจำกรุงปารีส เรื่องให้ส่งเครื่องใช้และอาหารสำหรับงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ลงวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๕๓ และวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๙๑๑)

_____. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ เลขที่ บ๒/๖-๙ ฉบับที่ ๒ รายงานค่าใช้จ่ายในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก (๒๔๕๓ - ๒๔๕๔).

_____. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ รัชกาลที่ ๖ เลขที่ ๙.๔/๙ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ครั้งที่ ๒ (๒๘ พฤศจิกายน - ๑๐ ธันวาคม ๒๔๕๔).

_____. F.O. 94/66 An assessment of condition in Siam after Crown Prince Vajiravudh had come to the throne. (1911).

_____. F.O. 94/368 File 65. Mr. Arthur Peel's letter to Sir Edward Grey (1st November 1910). *The Bangkok Times*, December 4th, 5th and 6th, 1911

หนังสือและบทความ

- ฉลอง สุนทราวณิชย์. (๒๕๔๔). “การเมืองเบื้องหลังการเสด็จประพาสยุโรป”, สีมโคตรเหง้าก็เผาแผ่นดิน รวมบทความเนื่องในวาระครบรอบ ๖๐ ปี ชาลววิทย์ เกษตรศิริ. กาญจนีละอองศรี และธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (บก.) กรุงเทพฯ: มติชน.
- พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (๒๕๔๘). รวมพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
- เดอ เซค, อิวาน. (๒๕๔๖). การเสด็จพระราชดำเนินของมกุฎราชกุมารรัสเซียในพระราชพิธีราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. นันทพร บรรลือสินธุ์ ผู้แปล. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (๒๕๑๗). จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมหลวงชัชวลิต เกษมสันต์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (๒๕๔๓). “๒๐๐ ปีของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและทางข้างหน้า” กรุงเทพฯ, พระเจ้าตาก, และประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วิลเลียมแห่งสวีเดน,เจ้าชาย. (๒๕๔๑). “พระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่กรุงเทพฯ” รวมเรื่องแปล หนังสือ และเอกสารทางประวัติศาสตร์ชุดที่ ๔. เสาวลักษณ์ กี่ชานนท์ ผู้แปล. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (๒๕๔๓). พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๑ (พ.ศ. ๒๔๔๐). กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.
- _____. (๒๕๔๙). วิภัติการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ : บ้อมพระจุลจอมเกล้ากับการรักษาเอกราชของชาติ. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ศิริพร ดาบเพชร. (๒๕๕๑). “การเมืองเบื้องหลังพระราชพิธี : พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างพิธีกรรมใหม่” สายธารแห่งความคิด ๓. กรุงเทพฯ: กองทุนเพื่อวิชาการคุณวุฒินุญา สนิทวงศ์ _ณ อยุธยา.
- Bell, Catherine. (1997). *Ritual: Perspectives and Dimensions*. New York: Oxford University Press.
- Barme, Scot. (2002). *Woman, Man, Bangkok*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishing, Inc.
- Cannadine, David. (1983). “The Context, Performance and Meaning of Ritual: The British Monarchy and the ‘Invention of Tradition’, c.1920-1977”, *The Invention of Tradition*. Eric Hobsbawm and Terence Ranger (eds.).

- Greene, Stephen L.W. (1999). *Absolute Dreams Thai Government under Rama VI, 1910-1925*. Bangkok: White Lotus Press.
- Geertz, Clifford. (1980). *Negara: The Theater State in Nineteenth-Century Bali*. Princeton: Princeton University Press.
- Fujitani, Takashi. (1996). *Splendid Monarchy: Power and Pageantry in Modern Japan*. California: University of California Press.
- Hobsbawm, Eric and Ranger, Terence (eds.). (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kertzer, David I. (1988). *Ritual, Politics, and Power*. New Heaven: Yale University Press.
- Peleggi, Maurizio. (2002). *Lords of Things: The fashioning of the Siamese Monarchy's Modern Image*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Wortman, Richard S. (1995). *Scenarios of Power: Myth and Ceremony in Russian Monarchy*. Princeton: Princeton University Press.
- Thongchai Winichakul. (2000, August). "The Quest for "Siwilai": A Geographical Discourse of Civilizational Thinking in the Late Nineteenth and Early Twentieth-Century Siam.", *Journal of Asian Studies*, Vol.59/3: 528-549.
- Vajiravudh, King. (1992). *Letter of King Vajiravudh*. Bangkok: King Vajiravudh Memorial Foundation.
- Vella, Wolter F. (1978). *Chaiyo ! King Vajiravudh and the Development of Thai Nationalism*. Honolulu: The University Press of Hawaii.